

33. SÖYLEŞİ

SAFRANBOLU'NUN JEOLJİK YAPISI

— Safranbolu'nun çok eski zamanlarda bir iç deniz olduğu; sular çekilince bir yerleşim yerine dönüştüğü söylenir. Siz bu görüşe katılıyor musunuz?

— Bir çok eski kent gibi Safranbolu'nun da, kaç yüz yıldan ya da kaç bin yıldan bu yana bir yerleşim yeri olduğu konusunda güvenilir bilgiler bulunmamaktadır. Jeolojik yapısı ve topografik görüntüsü açısından, Safranbolu kent merkezinin, eskiden iç deniz ya da göl olan bir bölgede, suların çekilmesiyle yerleşim alanına dönüştüğü yaygın bir görüştür. Bilinebilen verilerin ve bulguların ışığında,

Burunsandal Kayası

bence, öncelikle bu görüşlerin tartışılması gerekmektedir.

GÖL MÜ, İÇ DENİZ Mİ ?

Safranbolu'nun, eskiden deniz ya da göl olan bir bölgede, suların çekilmesiyle bir yerleşim alanına dönüştüğü söylentisine kanıt olarak, Kalealtı'nda "Burunsandal" kayasındaki, deniz araçlarının bağlandığı halkadan söz edilmesi çok ilginçtir. Ne var ki, o halkayı gördüğünü söyleyen yoktur, hep "Burun-sandal'da bir halka varmış" denildiğine tanık olunur.

Nitekim, folklor alanındaki çok değerli çalışmalarıyla tanınan Sadi Yaver ATAMAN da, çok eski yıllarda, 06.09.1932 tarihli, Bartın Gazetesi'nin 360. sayısında "Safranbolu'nun Eski Eserleri" adını taşıyan ve uzun bir süre aynı gazetede tefrika biçiminde yayınlanan yazı dizisinde, "Burunsandal - Deniz-Göl" başlığı altında Safranbolu'nun eskiden bir göl olduğunu yazmıştır. Sayın ATAMAN'ın bu konudaki görüşleri, Osmanlıca sözcük ve deyimler, günümüz diline dönüştürülmüş olarak şöyledir:

"...Topografik ve jeolojik durumuna göre Safranbolu'nun, evvelce denizden ziyade göl halinde bulunduğu şüphesizdir. Kasabayı adeta çevreleyen kayaların durumu, suların aşındırmalarına maruz kalarak ortaya çıkan yer yer çöküntülü mağaracıklar, tıraş edilmiş gibi görünen oyuklar ve nihayet, bulunan deniz hayvanlarının kabukları; açıkça anlaşılacağı üzere kasabanın yerinde eskiden bir göl bulunduğuna karar vermek he-

men de mümkündür. Burunsandal denilen kaya burnunda bulunduğu söylenen demirden bir çıma halkası, bu olasılıkları kuvvetlendiren ve tamamlayan başlıca kanıtlardan sayılır.”

Bu görüşlere karşılık Tahir KARAUĞUZ aynı konuda, yine oldukça eski yıllarda, 10.10.1938 tarihli Zonguldak Gazetesi'nde, *“Bir Gezi Notlarından, Safranbolu-Karabük”* başlıklı yazısında, *“Jeolojik belirtilerden anlıyoruz ki, İstanbul Boğazı açılmadan önce, Safranbolu, Karadeniz'in bir parçasıydı”* demektedir.

Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedisi'ne başvurulduğunda ise, bu ansiklopedinin 4.cilt, 93.sayfasında, jeolojik zamanlarda Ege ve Marmara Denizleri ile Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nın oluşumu hakkında şu bilgiler verilmektedir:

“Üçüncü zamanın sonuna doğru, şimdiki Ege Denizi'nin yerinde bulunduğu için Egeid denilen alan, yer yer alçalıp yükselmelere, yer yer kırılıp çökmeye uğradı ve o sırada Girit'in güneyindeki büyük deniz (eski Akdeniz) yavaş yavaş kuzeye doğru yayılarak Egeid alanını kendine kattı; hatta eski bir vadi olan Çanakkale Boğazı'ndan Marmara ve oradan da eski bir göl olan Karadeniz ile birleşti. Aslında bu hareketlerin tek taraflı ve bir defalık olmadığı, dördüncü zaman içinde Karadeniz gölünün taşan tatlı sularının Ege Denizi alanına doğru yayıldığı da bilinmektedir.”

Jeolojik zamanların 3,5 milyar yıl sürdüğü ve bu sürenin son 500 milyon yılının fosiller sayesinde bilindiği; yukarıda sözü edilen üçüncü zaman'ın günümüzden 65 milyon yıl önceki, dördüncü zaman'ın ise bir milyon yıl önceki dönem olduğu da aynı ansiklopedinin 12. cilt, 899. sayfasından öğrenilmektedir.

Öte yandan, yeni bir görüş olarak da, araştırmacı Robert BALLARD'ın *“National Geographic Dergisi”*'nin Mayıs/2001 tarihli sayısında yayınlanan yazısında yer verdiği bulgulara göre, günümüzden 12 bin yıl önce, Boğazlar yoluyla Karadeniz'e büyük bir su akımı olmuştur. ABD'li bu araştırmacı, buzulların erimesiyle ortaya çıkan ve yükselen suların İstanbul Boğazı'nda, zemindeki doğal engelleri aşarak, bir tatlı su gölü olan Karadeniz'e aktığı; günde 15 cm yükselen suların, 1000 günde Karadeniz'deki su seviyesini 150 metre yükselttiği savındadır. Bu olay, *“Nuh Tufanı”* ile de ilişkilendirilmektedir.

Karadeniz'den suların çekilmesi ya da eriyen buzullar nedeniyle yükselen ve İstanbul Boğazı'nı aşan suların, Karadeniz'in seviyesini yükseltmesi gibi, biri ötekine zıt görüş ve savlar karşısında, Safranbolu'nun bulunduğu coğrafi bölge ile Karadeniz arasında kesin bir ilişki kurma olanağı bulunamayacaktır.

Buna karşılık, Safranbolu'nun bulunduğu yerin bir zamanlar sularla kaplı olduğu kesindir. Bu olgu, Safranbolu'da çokça görülen ve insanlardan önce dünyada var olduğu bilinen deniz hayvanlarının kabuklarıyla kanıtlanmaktadır. Ancak, Safranbolu'daki jeolojik ve topografik yapının, iç deniz ya da gölün dalgalarıyla oluştuğu doğru olamaz. Çünkü su dalgalarının aşındırmasıyla oluştuğu söylenen mevcut jeolojik yapı, sadece Safranbolu şehir merkezine özgü değildir.

Aynı jeolojik yapı, Karabük Balıklar Kayası civarındaki Araç çayı vadisi, Tokatlı, Düzce, Sırçalı köylerindeki kanyonlar başta olmak üzere, çok geniş bir alanda gözlemlenmektedir. Bu durumda, Hasandede Kayası'ndan veya Burunsandal'dan çok daha yüksek ve çok daha alçak kottlarda aynı jeolojik yapı-

nin bulunuşu, gölün ya da iç denizin su yüzeyinin aynı kotta bir düzlem oluşturmasını gerektiren fizik veya yerçekimi kurallarıyla bağdaştırılamaz.

Dolayısıyla, göl veya iç deniz su yüzeyinin bulunduğu kotun kimi altında, kimi üstünde yer alan kayaları da, ancak suyun yüzeyinde oluşabilecek dalgaların aşındırması olabileceği düşünülemez. Bu nedenlerle, çok eski çağlarda yer altında fay kırılmaları gibi, büyük tektonik olaylar ve çökmeler sonucunda, Safranbolu'nun bugünkü jeolojik ve topografik yapısı oluşmuştur denilmektedir. Bu yeni oluşumun ortaya çıkardığı Akçasu ve Gümüş derelerinin aktığı, Araç çayı kanalıyla da bölgedeki suların boşaldığı ileri sürülmektedir.

Burunsandal Kayası ile altında Kalealti İlkokulu ve okulun yüzlerce yıldır ayakta duran, yüksekliği ile ünlü bahçe duvarı; en üstte Kale'deki eski Hükümet Konağı

• BURUNSANDAL'DAKİ HALKA !

— Burunsandal'daki demir halka söylentisi hakkında ne düşünürsünüz?

— Burunsandal'da bir demir halkanın bulunduğu söylentisine gelince, bunun, oradaki kaya oluşumunun bir sandalın burnunu andırmasından kaynaklanan adlandırma ile ilişkili bir yakıştırma olduğu düşünülebilir. Çünkü, Safranbolu'nun sularla kaplı olduğu binlerce, belki onbinlerce yıl önce, bölgede insan yaşamının varlığından söz edilmemektedir. Halkanın sadece söylentisi vardır; bugün de, geçmişte de; yerini, biçimini anlatan ya da gördüğünü söyleyen yoktur.

Burunsandal'da insan yapımı bir halka gerçekten var idiyse, bu halka, herhalde Safranbolu, insanların yerleşim alanı olduktan sonra, herhangi bir amaçla oraya konmuş olabilir. Örneğin, Safranbolu Kalesi'nin altındaki bu kaya-

daki demir halkaya bağlanan makaralı halatlarla, savaşta ya da barışta, aşağıdan yukarıdaki Kale'ye çeşitli maddelerin çıkartılması amaçlanabilir.

Günümüzde Burunsandal kayasından geniş bir tabakanın kopup aşağıya düşme tehlikesine karşı, önlemler alındığı görülmektedir. Bu durumda kaç yıl ya da kaç yüzyıl sonra olacağı bilinemese de, günün birinde bu kayanın, gövdesinden büyük parçalar koparak dağılması sonucu, sandal görünümünden yoksun kalacağını şimdiden söylemek, herhalde kehanet sayılmaz.

• NUH'UN GEMİSİ VE HİDIRLIK TEPESİ

— Hıdırlık Tepesi'nde Nuh'un Gemisi'nin aranmasına ne dersiniz ?

— Yeryüzünde insanların olduğu bir dönemde dahi, Safranbolu'nun bulunduğu yerin sularla kaplı olduğu sanki kesin bir bulguymuşçasına, sansasyonel haber üretme peşinde koşanlar, *"Nuh'un Gemisi"*nin Safranbolu'da Hıdırlık Tepesi'nde olduğunu da yazılı ve görsel yayım organlarında ileri sürebilmişlerdir. Oysa, bilimsel verilere göre, Safranbolu'nun sularla kaplı olduğu dönemde yeryüzünde insan olduğu kanıtlanmış değildir.

Nuh Peygamber'in yaşadığı ve dolayısıyla insanların var olduğu bir dönemle ilgili Nuh Tufan'ında ise, dinsel kaynaklara dayalı inanişâ göre, tüm dünya sularla kaplanınca, Nuh Peygamber'in hazırlattığı bir geminin içinde ve çok yüksek bir dağın tepesinde suların çekilmesi beklenmiştir. Bilinen bir gerçektir ki, Safranbolu'daki Hıdırlık Tepesi hiç de yüksek bir yer değildir.

Bütün dünya Nuh'un Gemisi'ni, uzun yıllardır 5 bin küsur metre yüksekliğinde Ağrı Dağı'nda ya da son zamanlarda 2 bin küsur metre yüksekliğinde Cudi Dağı'nda ararken, 350 metre rakımındaki Safranbolu'nun Hıdırlık Tepesi'nde Nuh'un gemisinden söz etmek, siz daha iyi bileceksiniz, gazetecilik terminolojisi'ndeki deyimle, *"asparagas haber"* olarak nitelendirilmelidir.

Hıdırlık Tepesi ve yamacındaki Safranbolu evlerinden bir kesit